



IMPORTANT CHARACTERISTICS OF STATE AND SOCIETAL GOVERNANCE OF EDUCATION QUALITY

Davronova Zarnigor Rizamat qizi

Researcher

Abstract

The article explores the systemic foundations of education quality management, the structure and pedagogical interpretation of the social demand for education, and the socio-pedagogical essence of education modernization. It analyzes the cultural-historical, socio-situational, and personal-individual components of social demand. The article substantiates the need to manage education quality not only through pedagogical tools but also through social partnerships among state and societal institutions.

Keywords

education quality, education management, systemic approach, social demand, education modernization, stakeholders in education policy, state and societal governance.

ТАЪЛИМ СИФАТИНИ ДАВЛАТ ВА ЖАМИЯТ ТОМОНИДАН БОШҚАРИШНИНГ МУҲИМ ХУСУСИЯТЛАРИ

Давронова Зарнигор Ризамат кизи

Тадқиқотчи

Аннотация. Мақолада таълим сифатини бошқаришнинг тизимли асослари, таълимга бўлган ижтимоий буюртманинг тузилмаси ва педагогик талқини, таълимни модернизация қилишнинг ижтимоий-педагогик моҳияти ёритилган. Ижтимоий буюртманинг маданий-тарихий, ижтимоий-ситуатив ва шахсий-индивидуал компонентлари таҳлил қилинган. Таълим сифатини фақат педагогик воситалар билан эмас, давлат ва жамият институтларининг ижтимоий шериклиги асосида бошқариш зарурлиги асосланган.





Калит сўзлар: таълим сифати, таълимни бошқариш, тизимли ёндашув, ижтимоий буюртма, таълимни модернизация қилиш, таълим сиёсати субъектлари, давлат-жамият бошқаруви.

Кириш. Мамлакатимизда таълим тизимини бошқариш ҳудудларнинг географик, этник ва ижтимоий-маданий ўзига хосликларини ҳисобга олган ҳолда ягона ижтимоий-маданий ва иқтисодий макон бирлигини сақлашни назарда тутди. Бундай шароитда таълим сифатини қиёсий аниқлаш ягона баҳолаш воситалари, методологияси ва олинган маълумотлардан фойдаланиш методикасига асосланиши лозим. Таълим жараёнлари бугун фақат таълим муассасалари фаолияти билан чекланмайди: масофавий таълим, телекоммуникацион таълим ва бошқа институтлар бошқарув субъектлари доирасини кенгайтирмоқда. Шу боис таълим сифатини давлат ва жамият иштирокида бошқаришнинг назарий асосларини аниқлаштириш долзарб масалага айланди.

Мақоланинг мақсади - таълим сифатини бошқаришнинг тизимли асосларини, таълимга бўлган ижтимоий буюртманинг тузилмасини ва таълимни модернизация қилишнинг ижтимоий-педагогик моҳиятини очиб бериш.

Таълим тизимига тизимли ёндашув. Тизимларнинг умумий назариясида тизимнинг учта асосий аломати қайд этилади: элементларнинг яхлитлиги, элементлар ўртасида ўзаро таъсирнинг мавжудлиги ва ҳар бир элементнинг бошқаларидан фарқловчи хоссаларга эгаллиги. Таълим тизими сифатининг ҳолатини унда таълим жараёнлари ва субъектлар каби компонентларнинг мавжудлиги ҳамда уларнинг фаоллик даражасига қараб баҳолаш мумкин [1; 2]. Тадқиқотимизда Ю.К. Конаржевскийнинг тизимнинг морфологик, тузилмавий, функционал ва генетик жиҳатлари ҳақидаги хулосаларига, В.С. Ильиннинг ўқитиш тизими босқичли ривожланиши ҳақидаги фикрига, Б.А. Куган ва Г.Н.



**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-7, 2026**

Сериковнинг таълимни тизимли бошқариш ғояларига таяндик [3; 4; 5]. Тизимлар келиб чиқишига (ғоявий, ҳақиқий), мураккаблигига (оддий, мураккаб, ўта мураккаб), муҳит билан таъсирлашувига (очиқ, берк), ўзгарувчанлигига (барқарор, динамик) ва детерминантлигига кўра гуруҳланади. Таълим тизими ижтимоий-педагогик категория сифатида очиқ, динамик ва ўта мураккаб тизимдир. Уни лойиҳалашнинг негизида таълим хизматлари соҳасидаги ижтимоий эҳтиёжларни қондириш ва хизматлар сифатини ошириш ётади.

Таълим тизимини такомиллаштиришда икки вазифа устувор: биринчидан, тизимнинг давлат ва жамият тизимининг кўриниши сифатида очиқ ва шаффофлигини таъминлаш; иккинчидан, патерналистик моделдан таълим сиёсати субъектларининг ўзаро масъулиятига асосланган моделга ўтиш [6].

Таълимга бўлган ижтимоий буюртма ва унинг тузилмаси. Таълим хизматларига бўлган ижтимоий эҳтиёжлар ижтимоий буюртма кўринишида намоён бўлади ва давлат таълим сиёсатида - Ўзбекистон Республикасининг «Таълим тўғрисида»ги Қонуни ва унга боғлиқ ҳужжатларда ўз аксини топади [7]. Ижтимоий буюртмани фақат таълимни амалга оширувчи соҳага эмас, таълим сиёсатининг барча субъектларига қўйиладиган талаб сифатида қараш лозим. Мутахассислар ижтимоий буюртманинг учта компонентини ажратади (1-жадвал).

1-жадвал

Таълимга бўлган ижтимоий буюртманинг компонентлари

Компонент	Мазмуни	Талаблар
Маданий-тарихий	Миллий ва умуминсоний маданиятни ривожлантириш ва авлоддан-авлодга ўтказишга тайёр шахсни тарбиялашга бўлган ментал мазмунли буюртма	Шахсининг эстетик, этик, маънавий-ахлоқий сифатлари



Ижтимоий- ситуатив	Миллат ва минтақа ривожланиш динамикасидан келиб чиқадиган ижтимоий эҳтиёж	Аниқ билим ва маҳорат (бозор муносабатлари, АКТ); тадбиркорлик, рақобатбардошлик, ижтимоий фаоллик
Шахсий- индивидуал	Таълим олувчининг индивидуаллигини таъминлашга қаратилган буюртма; таълим тизими хизмат кўрсатиш соҳасига айланади	Таълим олувчининг индивидуал буюртмаси ва ҳаётий қадриятлари

Маданий-тарихий ва шахсий-индивидуал компонентлар ижтимоий буюртманинг туб ўзаги, ижтимоий-ситуатив компонент эса тўлдирувчи вазифани бажаради. Бироқ ижтимоий ҳаётнинг кескин ўзгаришлари (жамиятнинг ахборотлашуви, интеллектуал меҳнатнинг компьютерлаштирилиши) даврида ижтимоий-ситуатив компонент устуворлик қилади. Бу эса ижтимоий буюртманинг моҳияти ҳақида нотўғри тасаввурлар уйғотиши мумкин. Шу боис тадқиқотимизда «ижтимоий буюртма» тушунчаси кенг маънода ўрганилди: унинг пайдо бўлиш шароитлари, шаклланиш ва таълим тизимига тақдим этилиш механизмлари, педагогик талқини, таълим мазмуни ва технологияларига мувофиқлик даражаси таҳлил қилинди.

Илмий адабиётлар таҳлили шуни кўрсатдики, таълимга давлат ва жамият тизими сифатида бўлган ижтимоий буюртма мустақил интегратив муаммо сифатида тўлиқ ўрганилмаган. Бунинг икки сабаби бор: биринчидан, давлатнинг ижтимоий сиёсатида таълим билан боғлиқ барча муаммолар таълим соҳаси зиммасига юклатилган; иккинчидан, педагогик тадқиқотлар асосан ўқитиш амалиёти нуктаи назаридан олиб борилади. Ижтимоий буюртманинг зарурлиги барча олимлар томонидан эътироф этилса-да, унинг содир бўлиш механизми



**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-7, 2026**

асослаб берилмаган. Тадқиқотимиз давомида 600 нафардан ортиқ мутахассис ўртасида ўтказилган сўров шуни кўрсатдики, уларнинг учдан икки қисмидан кўпроғи ижтимоий буюртма ва ўқитувчи функцияларининг мазмунан ўзгаргани ҳақида деярли маълумотга эга эмас. Мактабларнинг вақтинчалик «педагогик мода»ларга қараб ишлаши, ота-оналарнинг талаб ва таклифларини расмий учун қабул қилиши ҳам кузатилди.

Шу тариқа, таълимни ижтимоий ҳодиса сифатида талқин этувчи ёндашувга асосландик [8]. Ижтимоий буюртманинг ижтимоий-ситуатив компоненти шахс билан бевосита алоқадор бўлгани учун нисбатан мустақил ва таълим муассасаси учун кўпроқ қабул қилинувчандир. Уни алоҳида мажмуа сифатида ажратиш қуйидаги йўналишларни ўз ичига олади: социум буюртмасини аниқлаштириш ва тўғри талқин этиш; иқтисодий ва минтақавий омилларни, миллий-маданий анъаналарни ҳисобга олиш; шахснинг саломатлигини муҳофаза қилган ҳолда ҳар томонлама ривожланиши учун шароит яратиш; ўқитувчи, ўқувчи ва ота-оналар ўртасида қулай муҳит яратиш; ўз-ўзини тарбиялаш ва мустақил билим олиш имкониятларини инобатга олиш.

Таълимни модернизация қилишнинг ижтимоий-педагогик моҳияти. Таълим тизими ривожланишининг моҳияти бир сифат даражасидан юқорироқ сифат даражасига ўтишдан иборат. Модернизациянинг мақсади - таълим тизимини замонавий шарт-шароитлар ва ижтимоий талабларга жавоб берадиган ҳолга келтириш. Таълим дастурида барча фуқаролар учун сифатли таълим кафолатлари, умумий ва касбий таълим сифатини ошириш, самарали иқтисодий муносабатларни шакллантириш, тизимни малакали кадрлар билан таъминлаш ва бошқарувда масъулиятни субъектлар ўртасида тақсимлаш устувор йўналишлар сифатида белгиланган [6]. Модернизация битта соҳа лойиҳаси сифатида амалга оширилиши мумкин эмас: унинг стратегик мақсадларига таълим тизимининг



**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-7, 2026**

иқтисодиёт, фан, маданият, соғлиқни сақлаш, жамоат ташкилотлари, ота-оналар ва иш берувчилар билан мунтазам ҳамкорлиги орқалигина эришилади [6].

Таълимни ижтимоий тизим сифатида ривожлантирувчи ҳаракатлантирувчи кучлар сифатида икки номувофиқликни ажратиш мумкин: тизимдаги мавжуд ҳолат билан ижтимоий муҳитнинг замонавий шароитлари ўртасидаги номувофиқлик ҳамда жамиятнинг таълим хизматларига эҳтиёжлари билан аслида тақдим этилаётган хизматлар ўртасидаги тафовут. Бу кучларни фаоллаштириш учун таълимнинг барча компонентларининг социум талабларига мослик даражасини баҳолаш, ахборот-методик таъминотнинг фан даражасига, моддий-техник базанинг замонавий ютуқларга, педагог кадрлар малакасининг меъёрий талабларга мувофиқлигини ўрганиш лозим.

Демак, таълимни модернизация қилиш - таълим тизимида сифат ўзгаришлари киритиш жараёни бўлиб, бу ўзгаришлар тизим ҳолатини ижтимоий муҳитнинг замонавий шартлари, социум ва алоҳида шахс эҳтиёжлари билан мувофиқлаштиради. Модернизация натижалари унинг қонуниятларига мувофиқ бўлиши лозим: тизимга янги кичик тизимлар қўшилади (динамизация қонуни); модернизациялашган тизим хоссаларига эга метатизим шаклланади; лойиҳалаштирилган тизимлар ривожланиш потенциалига эга бўлади ва кейинчалик ўз-ўзини бошқариш қонунлари асосида ривожланади.

Таълим сифатини давлат ва жамият томонидан бошқариш. Янги аср ижтимоий янгиланишлари шароитида таълим сиёсатида давлат ва жамият институтларининг ижтимоий шериклиги парадигмаси объектив зарурат сифатида илгари сурилди. Бу парадигма таълим сифатини фақат таълим тизими доирасида ва фақат педагогик воситалар ёрдамида ошириш мумкин эмаслигини кўрсатди. Ўзбекистонда таълим доктринаси «халқ мактаби» ғоясига - ёш авлод тарбиясига халқнинг умумий масъуллигига асосланади. Мустақиллик йилларида фуқаролик



**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-7, 2026**

жамияти ва кўплаб жамоатчилик институтларининг шаклланиши бу ғояни амалга ошириш учун зарур шароитларни яратди.

«Таълим тўғрисида»ги Қонуннинг 6-моддасида таълим тизими давлат таълим стандартлари, ўқув дастурлари, таълим ташкилотлари, сифатни баҳоловчи ташкилотлар, илмий-педагогик муассасалар ва давлат бошқаруви органлари мажмуи сифатида таърифланган [7]. Фикримизча, замонавий шароитда бу таъриф тизимнинг давлат ва ижтимоийлик хусусиятларини акс эттириши ҳамда таркибига бошқа таълим сиёсати субъектларини ҳам қамраб олиши лозим. Шундагина бошқарувда яхлитлик, интегративлик ва идоралараро ягона мақсадлиликка эришиш мумкин. Ҳар бир тизим таркибида нисбатан мустақил, аммо ўзаро боғлиқ кичик тизимлар ажралади: ҳудудий кичик тизим, таълим муассасаси, оилавий таълим, давлат ва жамоат ташкилоти қошидаги таълим, индивидуал субъектлар (ўқитувчи, ота-она, психолог ва ҳ.к.). Уларнинг барчасига қўйиладиган асосий талаб - таълим сифатининг тегишли даражада таъминланишидир.

Давлат ва жамиятга дахлдорлик устувор бўлган шароитда таълим муассасаси ўз мақомини йўқотмайди, балки етакчи ижтимоий-педагогик институт сифатида фаолият юритади: жамият равнақига хизмат қилади, аҳолининг ижтимоий буюртмаларини бажаради, ёш авлодни ижтимоийлаштириш воситаси ва мезони бўлиб хизмат қилади, бошқа таълим институтлари ва социумга педагогик таъсир ўтказади.

Хулоса. Таълим сифатини бошқариш тизимли ёндашувга асосланади ва таълимга бўлган ижтимоий буюртманинг уч компонентини - маданий-тарихий, ижтимоий-ситуатив ва шахсий-индивидуал - интегратив тарзда бажаришга йўналтирилган бўлиши лозим. Таълимни модернизация қилиш ижтимоий-педагогик ҳодиса сифатида битта соҳа вазифаси эмас, умуммиллий вазифадир.



**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-7, 2026**

Ижтимоий буюртма интегратив келиб чиқишга эга бўлгани учун унинг тўлақонли бажарилиши таълим сифатининг давлат ва жамият томонидан биргаликда назорат қилинишини тақозо этади. Таълим сифатини бошқарувчи субъектлар ижтимоий буюртманинг асосий аспектларига хос хусусиятларни мезон сифатида қабул қилади - бу мезонларнинг педагогик талқини тадқиқотнинг кейинги босқичини ташкил этади.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикасининг «Таълим тўғрисида»ги Қонуни. ЎРҚ-637-сон, 2020 йил 23 сентябрь.
2. Афанасьев В.Г. Системность и общество. - М.: Политиздат, 1980. - 368 с.
3. Конаржевский Ю.А. Педагогический анализ учебно-воспитательного процесса и управление школой. - М.: Педагогика, 1986. - 144 с.
4. Ильин В.С. Формирование личности школьника (целостный процесс). - М.: Педагогика, 1984. - 144 с.
5. Куган Б.А., Сериков Г.Н. Управление образовательной системой: взаимодействие субъектов регионального и муниципального уровней. - М.: ВЛАДОС, 2002. - 632 с.